

KATALÁNSKÁ KINEMATOGRAFIE

(1896-2016)

Jiří Pešek

KJIB026 Katalánská kinematografie

Universidad Masaryk de Brno

Katalánská kinematografie

- Problematická definice, nicméně za součást katalánské kinematografie většinou bývají považovány produkce, které vznikají na území Països Catalans, přičemž štáb je z velké části katalánský a film je natočen ideálně v katalánštině.
- Často do tohoto pojmu zahrnujeme veškerou tvorbu v Katalánsku narozených režisérů, i když velká část z nich točí španělsky či anglicky mluvené filmy.
- Katalánsko se může chlubit i jedním významným filmovým festivalem – **Sitges Film Festival**, zaměřený především na filmy s fantasy tematikou. Byl prvním svého druhu se zaměřením na fantasy a hororové snímky, vznikl roku 1968. Každoročně ho navštíví okolo 150 000 lidí. V roce 1972 zde vyhrál cenu za nejlepší film *Spalovač mrtvol* a cenu pro nejlepšího herce Rudolf Hrušínský.
- **Premis Gaudí**: Od roku 2009 existují i katalánské filmové ceny, které se postupně staly relativně prestižní záležitostí i v rámci Španělska.

https://ca.wikipedia.org/wiki/Premis_Gaud%C3%AD

Juan Antonio Bayona (Foto: Premis Gaudí 2017)

Eduard Fernández (Foto: Premis Gaudí 2017)

Historie katalánské kinematografie

- Kinematograf (vynalezen 1895) bratří Lumierových dorazil do Katalánska poprvé na Vánoce 1896, kdy se představil ve fotografickém studiu bratří Napoleonů na Ramble v Barceloně. Nejprve docházelo k promítání komických scének a panoramatických záběrů, později začaly vznikat i první skutečné filmy.
- Prvních promítání se zúčastnil i [Fructuós Gelabert](#), jenž se roku 1897 stal autorem vůbec prvního hraného filmu ve Španělsku i v Katalánsku ([Baralla en un cafè](#)). Kromě autorství prvních filmů na Pyrenejském poloostrově byl významný i technickým přínosem filmařského procesu.
- Důležitou osobou v začátcích kinematografie ve Španělsku byl i Aragonec **Segundo de Chomón**, jenž na počátku 20. století pracoval právě v Barceloně. Proslul zejména coby tvůrce fantasy filmů, katalánskou kinematografii obohatil o nové techniky (používání maket, první filmové triky, animace,...) a byl též i prvním tvůrcem adaptací literárních děl. První významné dokumenty natáčel i Katalánec [Ricard de Baños](#). Katalánsko na počátku 20. století bylo kolébkou španělského filmu.

Historie katalánské kinematografie

- Až přibližně do roku 1920 zaznamenávala katalánská kinematografie podle mnohých zlaté období, točila se řadu již delších filmů, natáčely se též divadelní představení a krátké dokumentární snímky reflektující aktuální situaci (Tragický týden, stávky apod.). Na plátnech kin se tak objevovala i řada hvězd barcelonského divadelního nebe, mezi nimi například legendární herečka [Margarida Xirgu](#). Ovšem z technických důvodů se řada těchto prvních filmů do dnešních dob nedochovala.
- **1933:** Ve 30. letech 20. stol. nastupuje i v Katalánsku nová generace umělců spojených s mluveným filmem, který postupně vytlačí ten němý. V té době vznikají i první filmy, kde je možno slyšet útržky katalánštiny, prvním skutečně katalánsky mluveným filmem byl až snímek ***El Cafè de la Marina*** (1933, 94 min, režie: Domènec Pruna). Šlo o první katalánsky mluvený film v historii, adaptaci divadelní hry Josepa Marii de Sagarra, navíc první s přímo natáčeným zvukem. Produkce filmu byla nákladná, byly natočeny dvě verze, jedna katalánská, jedna španělská, nicméně film nakonec u publika propadl a stala se z něj finanční ruina → producenti pak již neměli zájem investovat do katalánsky mluvených filmů.

Historie katalánské kinematografie

- Přesto byla Barcelona důležitým filmařským centrem až do španělské občanské války (1936-1939), ve městě bylo přes 100 kin a na kopci Montjuïc bylo hned několik filmových studií. Během války filmový průmysl pokračoval, avšak točila se spíše propaganda a hlavním tématem reportáží byl válečný konflikt.
- Po konci španělské občanské války vládl až do roku 1975 ve Španělsku autoritativní režim generála Franka. Filmová produkce procházela zejména v prvních 15 letech silnou cenzurou, filmovat v katalánštině bylo nemyslitelné. V Barceloně sice ještě pořád existovala solidní základna filmových producentů, avšak vše bylo podřízeno rozhodnutím z Madridu, kde byla navíc španělská kinematografie silně dotována. Zajímavé však je, že distributoři hollywoodských filmů ve Španělsku sídlili v Barceloně.
- Důležitou postavou tohoto období byl Ignacio F. Iquino, nezávislý filmový producent, který se v dané době podílel přibližně na 15 % všech filmů točených v Katalánsku, roku 1952 natočil dokonce první katalánský film (*El Judes*) od konce války, nicméně jeho veřejné promítání nebylo umožněno.

Historie katalánské kinematografie

- První filmy v katalánštině je možno točit a následně promítat až od poloviny 60. let 20. stol., ve většině případů jde o adaptace divadelních her katalánských klasiků.
- **Escola de Barcelona:** V období 1965-1970, sdružení barcelonských režisérů, intelektuálů a filmových kritiků, snaha tvořit vlastní kinematografii, vymezit se vůči mainstreamu, který diktovala madridská produkce, zároveň možnost kritiky režimu. Snaha o filmové experimenty a avantgardu, tvůrci vyhledávali neherce, avšak často obsazovali i profesionály; vznik skupiny souvisel i s celkovým uvolněním v průběhu 60. let (boom literario). Mezi členy skupiny patřili režiséři: Ricardo Muñoz Suay, Vicente Aranda, Joaquim Jordà či Pere Portabella.
- **1975:** Po konci diktatury nastává demokratické období – naděje pro katalánskou kinematografii, která je však z hlediska komerčního velice nezajímavým artiklem. Následují debaty o povaze katalánské kinematografie. Vzniká Institut del Cinema Català, sdružení filmových profesionálů, které se stará o propagaci katalánské kinematografie.

Historie katalánské kinematografie

- První filmy katalánských režisérů vznikají již od roku 1976 (cenzura definitivně končí 1977), nicméně až od 80. let se filmovému průmyslu v Katalánsku začíná opět dařit a roste i katalánsky mluvená produkce díky snahám TVE a od roku 1984 i katalánské TV3.
- V souvislosti s koncem diktatury se objevují i první snímky s dlouho potlačovaným erotickým nábojem, např. *L'orgia* (1978, režie: Francesc Bellmunt) či *Bilbao* (1978, režie: Bigas Luna). Objevují se též další typická témata spojená s obdobím tzv. *transición*, tedy filmy z oblasti marginalizovaných čtvrtí (cine quinquí). Ve velkém též vznikají adaptace španělských či katalánských románů.
- Okolo roku 1999 došlo k dalšímu střídání generací, katalánská kinematografie v té době hodně sází na tvorbu dokumentů. V posledních letech je na vzestupu též hororový žánr (Jaume Balagueró) či snímky sázející na mezinárodní obsazení a tím pádem i globální úspěch (J. A. Bayona). V posledních letech se tak katalánskému filmu dostává čím dál většího prostoru, i když k dosažení plné konsolidace katalánského filmu je ještě daleká cesta.

La plaça del Diamant (1982, režie: Francesc Betriu)

Bigas Luna (1946-2013)

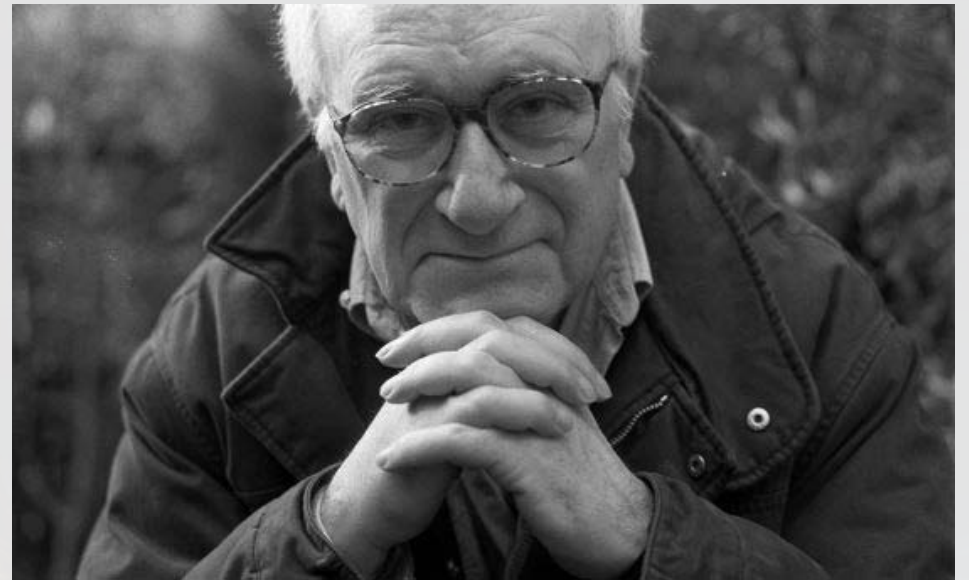
- Točil ve španělštině i katalánštině, jeden z nejuznávanějších režisérů v demokratické éře Španělska. Jeho filmy jsou často prostoupeny erotickými scénami. Zároveň byl považován za objevitele řady hvězd španělského i katalánského stříbrného plátna (Javier Bardem, Penélope Cruz, Verónica Echegui, Jordi Mollà), i když často pracoval i se zahraničními herci. Bodoval na řadě mezinárodních festivalů (Karlovy Vary, Benátky, San Sebastian). Nejvíce ho proslavila tzv. *trilogía ibérica*.

- *Angustia* (1987)
- *Las edades de Lulú* (1990)
- *Jamón, jamón* (1992)
- *Huevos de oro* (1993)
- *La teta y la luna* (1994)
- *Volavérunt* (1999)
- *Son de mar* (2001)
- *Yo soy la Juani* (2006)
- *Di Di Hollywood* (2010)
- *Segon origen* (2016)

Vicente Aranda (1926-2015)

- Člen Escola de Barcelona, ve své tvorbě se věnoval spíše komerčním záležitostem, výrazným prvkem jeho filmů byly erotické scény. Velkou část jeho tvorby tvoří adaptace významných španělských či katalánských románů (J. Marsé, M. Vázquez Montalbán, J. Martorell). Dal šanci mnoha mladým a neznámým herečkám, které rázem katapultoval do slávy (Victoria Abril, Maribel Verdú, Pilar López de Ayala).
- ***La muchacha de las bragas de oro*** (1979)
- ***Tiempo de silencio*** (1986)
- ***Si te dicen que caí*** (1989)
- ***Amantes*** (1991)
- ***El amante bilingüe*** (1992)
- ***La pasión turca*** (2004)
- ***Juana la Loca*** (2001)
- ***Tirant lo Blanc*** (2006)
- ***Canciones de amor en Lolita's Club*** (2009)

Ventura Pons

- Barcelonský režisér (*1945), scénárista a producent, jeden z nejoceňovanějších katalánských tvůrců. V roce 1967 začal svou kariéru v divadle, o 10 let později natočil první film – *Ocaña, retrat intermitent*.
- 1985 založil vlastní produkční společnost Els Films de la Rambla, je známý především spoluprací s mnoha současnými katalánskými spisovateli (Quim Monzó, Sergi Belbel, Lluís-Anton Baulenas).
- *El perquè de tot plegat* (1995)
- *Actrius* (1997)
- *Carícies* (1998)
- *Amic/Amat* (1999)
- *Anita no perd el tren* (2001)
- *Menja d'amor* (2002)
- *Amor idiota* (2004)
- *Barcelona (un mapa)* (2007)
- *Forasters* (2008)
- *Any de Gràcia* (2011)

Isabel Coixet

- Katalánská režisérka a scénáristka, narozena 1960 v Sant Adrià de Besòs. Vystudovala historii na Universitat de Barcelona, poté se věnovala světu reklamy, natáčela reklamní spoty. Jejím prvním celovečerním filmem byl roku 1988 *Massa vell per a morir jove*, v roce 1996 první film v angličtině, *Things I Never Told You*.
- Skutečný úspěch se dostavil roku 2003 s filmem *My Life Without Me*, v roce 2006 se spolu s mnoha slavnými režiséry podílela na filmu *Paříži, miluji tě* („Bastille“). Své filmy točí střídavě anglicky, španělsky či katalánsky. Kromě toho točí dokumenty; v současnosti je asi světově nejznámější katalánskou režisérkou.

- ***My Life Without Me* (2003)**
- ***La vida secreta de les paraules* (2005)**
- ***Elegy* (2008)**
- ***Mapa dels sons de Tòquio* (2009)**
- ***Learning to Drive* (2014)**

Cesc Gay

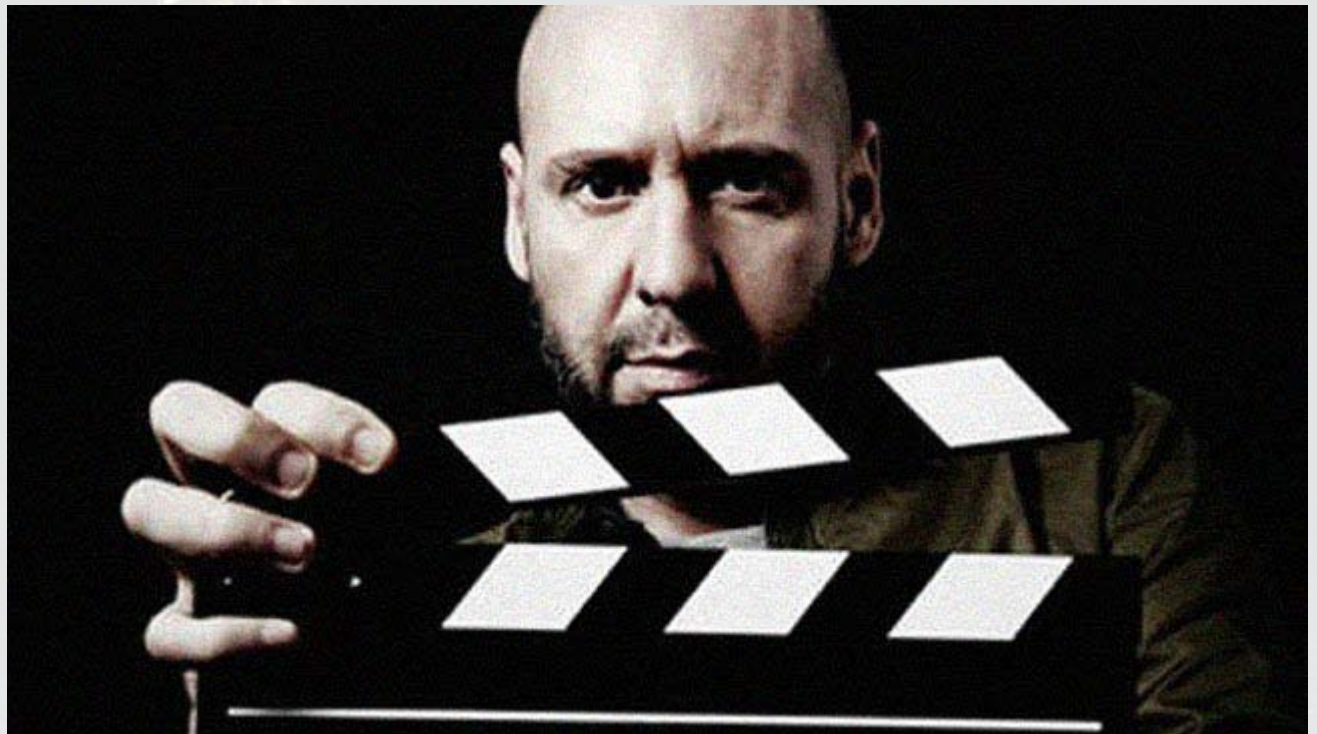
- Jeden z nejtalentovanějších současných katalánských režisérů (*1967). Velký úspěch zaznamenal již s volnou adaptací divadelní hry Jordiho Sáncheze *Kràmpack* (zvláštní cena pro mladé režiséry v Cannes). Zatímco první část jeho filmového díla je v katalánštině, poslední dva celovečerní filmy natočil ve španělštině.
- Držitel prestižních filmových cen za režii či scénář (Gaudí, Goya, Turia), jeho zatím poslední film *Truman* získal dokonce 11 nominací na Premis Gaudí. Charakteristikou jeho se stává spolupráce s hercem Javierem Cámara a tradiční časový odstup mezi jednotlivými filmy.
- ***Hotel Room*** (1998)
- ***Kràmpack*** (2000)
- ***A la ciutat*** (2003)
- ***Ficció*** (2006)
- ***V.O.S.*** (2009)
- ***Una pistola en cada mano*** (2012)
- ***Truman*** (2015)

Jaume Balagueró

- Rodák z Lleidy (*1968), věnuje se především hororovým filmům. Poprvé o sobě dal ve světě filmu vědět krátkometrážním snímkem *Alicia* (1994), který nadchl a zvítězil v soutěži *cortos* na filmovém festivalu v Sitges. Za zmínku též stojí celovečerní snímek *Darkness* (2002), který je natočen v angličtině.
- Mezinárodně se proslavil zejména sérií hororových filmů REC. Na prvních dvou dílech této série se spolupodílel valencijský režisér Paco Plaza, třetí díl režíroval Plaza sám, Balagueró naopak sám režíroval díl čtvrtý. Zejména první díly této série se staly kultovními snímky v daném žánru a dočkaly se distribuce po celém světě.

- *Los sin nombre* (1999)
- *Fràgils* (2005)
- *Para entrar a vivir* (2006)
- *REC* (2007)
- *REC 2* (2009)
- *Mientras duermes* (2011)
- *REC 4* (2013)

Albert Espinosa

- Narozen 1973 v Barceloně, vzděláním průmyslový inženýr, nicméně již dlouho se věnuje světu umění. Je především scénáristou a spisovatelem, ale má za sebou i zkušenost filmového a divadelního režiséra.
- Jeho tvorba je silně poznamenána prožitou rakovinou (osteosarkom), kvůli níž přišel o nohu, o plíci i o kus jater a strávil takřka 10 let svého života (mezi 14. a 24. rokem) v nemocnici. V jeho dílech se tak objevuje autobiografická tematika. Několikrát nominován na cenu Gaudí, jeho seriál *Polseres vermelles* sbírá úspěchy i mimo Katalánsko. Spolupracuje s režisérem Pau Freixasem.
- ***Planta 4a*** (2003) - scénář
- ***La teva vida en 65'*** (2006) - scénář
- ***Va a ser que nadie es perfecto*** (2006) - scénář
- ***No em demanis que et faci un petó perquè te'l faré*** (2008) – scénář, režie, herec
- ***Herois*** (2010)
- ***Polseres vermelles*** (2011-2013) – scénář, TV seriál

Juan Antonio Bayona

- Rodák (*1975) z Barcelony, kde vystudoval filmařinu. Kariéru započal natáčením videoklipů a televizních reklam. Jeho filmová trajektorie je ovšem pozoruhodná, zejména z hlediska filmové kritiky, jejímž je miláčkem. Svou prvotinou *El orfanato* zaujal kritiky v Cannes, spoustu režisérských cen sbírá ve Španělsku (Gaudí, Goya). Každý jeho film je navíc na španělské poměry kasovním trhákem a má i velice slušnou mezinárodní projekci.

- *El orfanato* (2007)
- *Lo imposible* (2012)
- *A Monster Calls* (2016)

Další významní katalánští režiséři

- **Marc Recha** (*1970): Filmový autodidakta, mezi jeho nejznámější filmy patří *Dies d'agost* (2006), *Petit indi* (2009), *Un dia perfecte per volar* (2015).
- **Mar Coll** (*1981): Katalánská režisérka, oslnila kritiky svým filmovým debutem *Tres dies amb la família* (2009), který získal ceny Gaudí i Goya.
- **Sílvia Munt** (*1957): Katalánská herečka a režisérka. Proslavila se rolí Colometry ve filmu *La plaça del Diamant* (1982).
- **Kike Maíllo** (*1975): Barcelonský režisér, producent a scénárista. Debutoval úspěšným katalánským snímkem *Eva* (2012). Produkoval filmy mladého katalánského režiséra Daniho de la Orden (*1989) *Barcelona, nit d'estiu* a *Barcelona, nit d'hivern*.
- **Joel Joan** (*1970): Barcelonský herec, režisér a scénárista. Proslavil se zejména svou televizní tvorbou (*Plats bruts* společně s Jordim Sánchezem), zároveň se stal zakladatelem a prvním prezidentem Acadèmia del Cinema Català (2008), která uděluje filmové ceny Gaudí.

Další významní katalánští režiséři

- **Albert Serra** (*1975): Katalánský filmový režisér a producent, v současnosti považován za velmi originálního tvůrce, filmový samouk, vystudoval španělskou filologii a literární komparatistiku. Vybrané filmy: *Honor de cavalleria* (2006), *El cant dels ocells* (2008), *Història de la meva mort* (2013) či *La mort de Louis XIV* (2016).
- **Agustí Villaronga** (*1953): Rodák z Mallorky, mezinárodně uznávaný režisér. Největší úspěch zaznamenal v roce 2010 se snímkem *Pa negre*, který vyhrál mnoho cen. Úspěchy Villaronga zaznamenal i na prestižních filmových festivalech (Berlín, Cannes). Mezi další jeho známé filmy patří: *Tras el cristal* (1987), *El mar* (2000) či *El Rey de La Habana* (2015).
- **Pere Portabella** (*1929): Rodák z Figueres, filmový experimentátor, producent, legenda katalánské kinematografie. Jeho filmy jsou silně ideologicky ovlivněny jeho levicovým smýšlením. Držitel mnoha institucionálních ocenění v Katalánsku. Známé filmy: *Pont de Varsòvia* (1990), *El silenci abans de Bach* (2007).
- **Jaime Rosales** (*1970): Kritikou oceňovaný současný režisér, mezi jeho nejznámější filmy patří: *Las horas del día* (2003) a *La soledad* (2007).

Užitečné odkazy

- Acadèmia del Cinema Català (<http://academiadelcinema.cat/ca/>)
- Filmoteca de Catalunya (<http://www.filmoteca.cat/web/>)
- Facebook Cinema en català (<https://www.facebook.com/cinemaencatala/>)
- International Movie Database (<http://www.imdb.com/>)
- Catalunya Film Festivals (<http://www.catalunyafilmfestivals.com/>)
- Festival Internacional de Cinema Fantàstic de Catalunya, Sitges
(<http://sitgesfilmfestival.com/>)
- Catalunya 2011: *Historie katalánské kinematografie*
(<http://catalunya2011.blogspot.cz/2017/03/historie-katalanske-kinematografie.html>)